

Zbigniew Pacholik, Małgorzata Bogusz

Pasja, lokalna tradycja i współpraca źródłem sukcesu na obszarach wiejskich

Wprowadzenie

Współczesna koncepcja obszarów wiejskich, zwłaszcza w krajach Unii Europejskiej, opiera się na aktywizacji społeczności lokalnych. Realizacja tej koncepcji możliwa jest m.in. dzięki działaniu programu LEADER, które jest pewnego rodzaju katalizatorem ożywiającym oraz ułatwiającym współpracę lokalnych partnerów. Takie oddolne podejście do rozwoju obszarów wiejskich zachęca lokalne społeczności do wspólnego określenia zasobów i możliwości danego obszaru oraz jak najlepszego wykorzystania tkwiącego w nim potencjału. Metoda LEADER pozwala przystosować politykę rozwoju obszarów wiejskich do ogromnej różnorodności potrzeb ludności zamieszkującej te obszary. Zachęca lokalne społeczności do efektywnego wykorzystywania swoich atutów, poszukiwania nowych sposobów zwiększenia konkurencyjności obszaru, ochrony środowiska naturalnego oraz podejmowania takich wyzwań jak: aktywizacja społeczności lokalnej, poszerzenie poziomu usług i zwiększenie liczby miejsc pracy.

Utworzone w ramach Programu LEADER Lokalne Grupy Działania „partnerstwa złożone z przedstawicieli trzech sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego, posiadające opracowaną zgodnie z zasadami metody LEADER lokalną strategię rozwoju” stały się doskonałym narzędziem wzmacniającym kapitał społeczny obszarów wiejskich poprzez tworzenie więzi zaufania, lojalności, możliwości samoorganizacji, samorządności oraz solidarności. LGD są partnerstwem posiadającym osobowość prawną oraz przybierają formę stowarzyszenia. Członkami LGD mogą być osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki samorządu terytorialnego z wyłączeniem województw, a nadzór nad działalnością LGD sprawuje marszałek województwa.

Lokalna Grupa Działania „Zielony Pierścień” została zarejestrowana jako stowarzyszenie w 2008 roku. LGD terytorialnie obejmuje 11 gmin, w tym dziesięć gmin w powiatu puławskiego i jedną gminę z powiatu ziemskiego lubelskiego. Nazwa LGD „Zielony Pierścień” nawiązuje do określenia używanego przez urbanistów i ekologów w odniesieniu do szczególnie atrakcyjnych obszarów pod względem

przyrodniczym, krajobrazowym i turystycznym okalających miasta, którym przypisuje się funkcję stabilizującą środowiskowe warunki życia w mieście, funkcję ochrony struktury przestrzennej oraz funkcję wypoczynku codziennego i świątecznego dla mieszkańców miast. Takim szczególnie atrakcyjnym obszarem o wysokich walorach krajobrazowych i przyrodniczych a także o uznanej marce turystycznej jest teren objęty działaniem LGD „Zielony Pierścień”.

Zgodnie z inicjatywą LEADER, w skład LGD „Zielony Pierścień” wchodzi przedstawiciele trzech sektorów:

- W **sektorze społecznym** znajdują się organizacje pozarządowe działające dla lokalnych społeczności, jak np. ochotnicze straże pożarne, towarzystwa regionalne, fundacje, lokalne stowarzyszenia działające na rzecz rozwoju miejscowości lub określone środowisko społeczne (np. muzyków).
- W **sektorze gospodarczym** większość stanowią osoby fizyczne (21 podmiotów) prowadzące działalność gospodarczą w skali lokalnej. Są to podmioty z sektora usług lub przetwórstwa spożywczego. Wśród podmiotów prawnych występują spółdzielnie (w tym jedna spółdzielnia socjalna), spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, spółka jawna i spółka cywilna.
- W **sektorze publicznym** większość stanowią gminy i powiat (łącznie 12 podmiotów). Pozostałe podmioty to gminne i powiatowe jednostki kultury oraz Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i Lubelski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Końskowoli.

Mikroprzedsiębiorczość w LGD „Zielony Pierścień”

Jednym z priorytetów przyjętych w Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Zielony Pierścień” jest rozwój lokalnej przedsiębiorczości związanej z produktami lokalnymi i tradycyjnymi. Wspieranie przez LGD mikroprzedsiębiorczości bazującej na lokalnej wytwórczości osiąga coraz bardziej imponujące efekty (biorąc pod uwagę nasze krajowe skomplikowane uwarunkowania prawne w tym zakresie) na obszarze 11 gmin na Lubelszczyźnie, gdzie Lokalna Grupa

Działania „Zielony Pierścień” wdraża Lokalną Strategię Rozwoju i Plan Rozwoju Turystyki. Mowa o północno-zachodniej części województwa lubelskiego na terenie gmin: Baranów, Janowiec, Kazimierz Dolny, Końskowola, Kurów, Markuszów, Nałęczów, Puławy, Wąwolnica, Wojciechów i Żyrzyn.

W tym subregionie w ciągu ostatnich kilku lat powstało kilkanaście rodzinnych firm, które w swoim biznesie wyłącznie lub głównie postawiły na wytwarzanie lokalnych i tradycyjnych wyrobów, czyli takich produktów, które są identyfikowane z konkretnym obszarem poprzez wytwórców i surowiec, a także są wytwarzane według

lokalnych receptur.

Takie przedsięwzięcia nie są przesadnie skomplikowane, ale ze względu na obowiązujące przepisy nie należą też do łatwych. Wymagają kapitału na rozruch, głównie na infrastrukturę, która w przypadku produkcji spożywczej musi spełniać identyczne wymogi sanitarne jak duży zakład. Same pieniądze, bez wielkiej pasji właścicieli firm do swojej pracy, nie gwarantują sukcesu. Pomysł na produkty, zwłaszcza produkty spożywcze, najczęściej wywodzi się z rodzinnych tradycji, domowej kuchni. *„Takie przetwory robiło się od lat w naszym domu, taki chleb piekła moja mama i babcia”* – mówią o swoich produktach lokalni wytwórcy. A więc produkt nie jest tylko anonimowym towarem, który dostarcza się na rynek, ale jakąś częścią „mojej tradycji rodzinnej” jak powiedzieliby lokalni przedsiębiorcy.

Fot. 1. „Moje Owoce” – sok z malin
Źródło: materiały LGD „Zielony Pierścień”

Aktualnie na obszarze działania LGD „Zielony Pierścień” funkcjonuje 15 przedsiębiorców, którzy produkują i sprzedają swoje lokalne wyroby w spo-

Fot. 2. „Moje Owoce” – mus gruszkowy
Źródło: materiały LGD „Zielony Pierścień”

sób legalny, to znaczy mają zarejestrowaną działalność gospodarczą i odpowiednią infrastrukturę, która spełnia wszystkie wymogi sanitarne. Nie jest to produkcja przemysłowa, na dużą skalę, lecz priorytetem jest jakość produktu. Wśród tych firm, 12 działa w branży spożywczej, a pozostałe trzy zajmują się wytwarzaniem rękodziela. W pierwszej kategorii znajdują się następujące podmioty: **„Moje Owoce”** w Klementowicach (www.mojeowoce.pl, gmina Kurów, produkuje soki i syropy z malin, czarnego bzu, aronii oraz powidła i musy owocowe), **„Manufaktura Różana”** w Starej Wsi (www.smakirozy.pl, gmina Końskowola, produkuje syropy z płatków i owoców róży, konfitury z owoców róży); olejarnia **„Skarby Natury”** w Zabłociu (www.skarbynatury.eu, gmina Markuszów, produkuje oleje tłoczone na zimno; masarnia **„Swojskie Wędliny”** w Bronicach (www.swojskiewedliny.com), gmina Nałęczów, produkuje wędliny; Gminna Spółdzielnia **„Samopomoc Chłopska”** w Baranowie (www.masarnia.gsbaranow.pl) - produkcja wędlin i pieczywa; Spółka **„Reypol”** w Janowcu (www.janowiec.serokomla.com.pl) - produkcja pieczywa; restauracja **„Rozanna”** w Wąwolnicy (www.rozanna.pl) - lokalne potrawy: pierogi z bobu, pierogi z karpia, lemieszka; bar **„Ararat”** w Nałęczowie (gołąbki w liściach winogron); restauracja **„Bajgiel”** w Kazimierzu Dolnym (www.bajgiel-kazimierz.pl) - produkcja bajgla kazimierskiego; rodzinna piekarnia **„Alkierz”** w Śniadówce (www.alkierz.eu), gm. Baranów - produkcja pieczywa; winnica **„Rzeczycza”** obok Kazimierza Dolnego (facebook.com/winnicarzeczycza) - produkcja win; stacja badawcza **„Dolina Szklą”** w Kęble (gmina Wąwolnica) - herbaty ziołowe i owocowe.

A więc na tej liście wytwórców mamy: małe przetwórnictwo owoców, olejarnię, masarnię, piekarnię, winiarnię i restauracje. Poza dwoma firmami (GS „Samopomoc Chłopska” i Spółka „Reypol”), wszystkie powstały w ciągu ostatnich dwu-trzech lat.

Z kolei wytwarzaniem rękodzieła zajmują się trzy firmy: „Siedlisko Małgorzaty” w Cholewiance (www.siedliskomalgorzaty.pl, gmina Kazimierz Dolny) – specjalizuje się głównie w tkaniu tradycyjnych chodników - pasiaków, wytwarzaniu palm wielkanoconych i kompozycji z suszonych kwiatów i ziół; Fundacja „Warsztat” w Strzelcach (www.fundacijawarsztat.pl, gmina Nałęczów) – prowadzi „Salikarium” – dydaktyczny ogród wierzbowy, wytwarza wyroby z wikliny, organizuje warsztaty; i „Pasjaart – rękodzieło artystyczne” w Nałęczowie – specjalizuje się w malowaniu porcelany i ceramiki z wizerunkami lokalnych zabytków (www.facebook.com/pasjaartnaleczow).

Specyfika działalności producentów produktów lokalnych i tradycyjnych

Działalność tych firm ma pewne **specyficzne cechy**. Po pierwsze, tego typu przedsiębiorstwa **do przetwórstwa wykorzystują głównie swój surowiec** i od innych znanych sobie lokalnych dostawców, jeśli własnego już nie wystarcza. Producent ma więc wpływ na jakość finalną wyrobu praktycznie od pola do stołu. Dotyczy to przede wszystkim firm produkcyjnych. Ich działalność na analizowanym obszarze to wzorcowy przykład rozwoju przedsiębiorczości na obszarze wiejskim. Taki jaki funkcjonuje od dziesiątek lat w krajach Europy Zachodniej. Zresztą historia powstania tych firm produkcyjnych jest bardzo podobna. Najpierw była działalność typowo rolnicza ukierunkowana na określoną specjalizację, jak np. uprawa róż, malin, porzeczek, hodowla świń.

Fot. 3. „Manufaktura różana” - produkty
Źródło: materiały LGD „Zielony Pierścień”

Trudna sytuacja na rynku produktów rolnych spowodowała, że dla wielu gospodarstw taka produkcja stawała się nieopłacalna. Rolnicy szukali wyj-

ścia z tej dramatycznej sytuacji. Jednym z nich było przetwórstwo własnych płodów rolnych. Wsparcie w postaci różnych dotacji dla rolników umożliwiło im zainwestowanie w przetwórstwo i przekształcenie się w mikroprzedsiębiorców. Niemalą wkład miała tu także LGD „Zielony Pierścień”, o czym przeczytać można w dalszej części artykułu.

Drugą specyficzną cechą działalności mikroprzedsiębiorstw nastawionych na wyrób produktów lokalnych i tradycyjnych jest to, że **łączą funkcję produkcyjno-usługową zakładu z działalnością okoturystyczną**, jako dodatkową. Aktywność firmy w tych dwu sektorach zdecydowanie poprawia jej przychody i rentowność. Z definicji produkt lokalny i tradycyjny wiąże się z turystyką, ponieważ jest poszukiwanym dobrem przez turystów, którzy chcą doświadczyć unikatowości odwiedzanego miejsca w różnych wymiarach. Nie tylko poprzez zabytki, wydarzenia historyczne, ale także lokalną kuchnię.

Wreszcie trzecią cechą jest **współpraca na poziomie lokalnym z innymi firmami** wytwarzającymi produkty lokalne i tradycyjne oraz ludowymi twórcami, hotelami i restauracjami. Jest to ta wartość, która przynosi wymierne efekty podmiotom świadczącym usługi turystyczne. Dzięki współpracy mogą powstawać różne sieciowe produkty turystyczne dostosowane do potrzeb turystów. Podobnie jest w przypadku wytwórców produktów lokalnych. Siłą rzeczy stają się oni także podmiotem rynku turystycznego. Na analizowanym obszarze mamy przykłady sieciowych inicjatyw bazujących na współpracy producentów lokalnych wyrobów. Wśród nich można wymienić takie jak: utworzenie trzech ścieżek edukacyjnych pn. „Z lasu, pola i ogrodu”, przez olejarnię „Sarby Natury”, stację badawczą „Dolina Szklą” i organizację pozarządową; czy zawiązanie sieci izb produktów lokalnych. W ten sposób producenci docierają ze swoim produktem i usługą do kolejnych grup klientów.

Rola LGD „Zielony Pierścień” w identyfikacji i promocji produktów lokalnych

Lokalna Grupa Działania „Zielony Pierścień” (LGD) jest partnerstwem trójsektorowym i liczy ponad 140 członków. Jej członkami są partnerzy społeczni, przedsiębiorcy i jednostki publiczne. W latach 2008-2015 LGD podejmowała samodzielnie lub we współpracy z innymi podmiotami inicjatywy na rzecz aktywizacji i integracji społecznej mieszkańców oraz rozwoju lokalnej przedsiębiorczości.

W tym czasie pozyskała na rozwój lokalny blisko **27 mln zł** z różnych funduszy pomocowych. Do najważniejszych inicjatyw należały: (a) **wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju w latach 2009-2015** o łącznym zrealizowanym budżecie na poziomie **13,7 mln zł**, w tym **11,4 mln zł** na projekty wybierane w

konkursach; (b) **wdrażanie w latach 2011-2016 projektu partnerskiego** pn. „EUROszansa dla Lubelszczyzny – budowanie konsensusu społecznego na rzecz zrównoważonego rozwoju subregionu w krajobrazie kulturowym trójkąta turystycznego: Nałęczów-Puławy-Kazimierz Dolny” o łącznej wartości **4,1 mln CHF**, którego głównym działaniem był regranting, za który odpowiadała LGD jako operator dotacji (LGD w tym projekcie była dysponentem środków w wysokości około 12 mln zł) oraz (c) **utworzenie w 2012 r. infrastruktury do uprawiania turystyki rowerowej** (w tym m.in. oznakowanie szlaków rowerowych o długości ponad 500 km, utworzenie miejsc wypoczynkowych dla rowerzystów) na obszarze 16 gmin w ramach projektu partnerskiego (współfinansowanego z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego w kwocie **1,2 mln zł**) z gminami, którego LGD była liderem.

Jednym z priorytetów przyjętych w Lokalnej Strategii Rozwoju jest rozwój lokalnej przedsiębiorczości związanej z produktami lokalnymi i tradycyjnymi.

Od 2010 r. LGD zajmuje się oceną i certyfikacją propozycji produktów lokalnych zgłaszanych przez lokalne społeczności (organizacje pozarządowe, koła gospodyń wiejskich, lokalnych liderów, przedsiębiorców, jednostki kultury). Produkty są certyfikowane, zgodnie z przyjętym regulaminem określającym zasady certyfikacji i obowiązki producentów, w siedmiu kategoriach: produkt spożywczy, sztuka-rękodzieło, produkt usługowy, pamiątka turystyczna, zespół regionalny i wydarzenie/impreza.

Początkowo certyfikowane produkty lokalne (spożywcze i rękodzieło) wyrabiane były okazjonalnie, głównie na lokalne kiermasze i Festiwal Produktu Lokalnego - autorską imprezę LGD organizowaną dla turystów co roku w wakacje w Nałęczowie. Działania te wywołały dużą aktywność lokalnych środowisk. Z czasem zaczęły tworzyć się grupy oraz organizacje pozarządowe, których jednym z głównych celów było promowanie rodzimych wyrobów. Z tego kręgu wywodzą się mikroprzedsiębiorcy, którzy obecnie prowadzą działalność gospodarczą związaną z produkcją i sprzedażą produktów lokalnych i tradycyjnych.

LGD inicjowała oraz wspierała organizacyjnie i finansowo: przedsięwzięcia projektowe polegające na utworzeniu przez producentów i społecznych liderów sieci Izb Produktów Lokalnych oraz działania promocyjne (m.in. kiermasze produktów lokalnych, rajdy rowerowe po produkt lokalny, targi turystyczne krajowe i zagraniczne). Wspierała dotacjami mieszkańców, którzy utworzyli rodzinne przedsiębiorstwa zajmujące się produkcją lokalnych produktów spożywczych i rękodzieła. Do maja 2015 r. LGD przyznała certyfikaty blisko 400 produktom w różnych kategoriach. Najwięcej w kategorii: produkt spożywczy i rękodzieło (łącznie prawie 90% certyfikatów).

Wyroby spożywcze stanowią ponad 65% wszystkich certyfikowanych produktów lokalnych. Ich legalna produkcja i sprzedaż w świetle obowiązującego prawa jest najbardziej skomplikowana. Stanowi to dla mikroprzedsiębiorców poważną barierę w wejściu na legalny rynek.

Przy udziale LGD, powstało lub rozwinęło swoją działalność gospodarczą ponad dziesięć lokalnych przedsiębiorstw w branży spożywczej, które sprzedają na legalnym rynku produkty lokalne i tradycyjne. Te firmy wytwarzają legalnie blisko jedną trzecią produktów lokalnych certyfikowanych przez LGD „Zielony Pierścień”. Są to modelowe przykłady podmiotów gospodarczych na obszarach wiejskich, które swój surowiec przetwarzają na produkty gotowe do sprzedaży na rynku.

Literatura

Błąd M., Kamiński R., 2005. Wzmocnienie kapitału społecznego polskiej wsi: doświadczenia z wdrażania programów typu LEADER, [w:] *Rozwój obszarów wiejskich. Doświadczenia krajów europejskich*, red. K. Zawalińska, IRWiR PAN, Warszawa, s. 288.

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2016-2023 Lokalnej Grupy Działania „Zielony Pierścień” obejmującej obszar 11 gmin: Baranów, Janowiec, Kazimierz Dolny, Końskowola, Kurów, Markuszów, Nałęczów, Puławy, Wąwolnica, Wojciechów i Żyrzyn, 2015, s. 3-7.

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi 2015. *Poradnik dla lokalnych grup działania w zakresie opracowania lokalnych strategii rozwoju na lata 2014-2020*, Warszawa, s.10-19.

Nowakowska J., Boba K., i in. 2009. *LEADER, Poradnik dla doradców rolnych*. Wyd. Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie, s.5-12.

Passion, local tradition and cooperation as a source of success in rural areas

Summary: The paper presents the some effects of implementation the rural development strategy in the area managed by Local Action Group “The Green Ring” situated in Lublin province. Thanks to activity of LAG – the passion and co-operation of its members and local society – it was possible to reach success in many fields. Among other, there were created or developed more than ten local enterprises in the food industry that sell local traditional products on the legal market. These enterprises produce legally nearly one-third of local products certified by the LAG “the Green Ring”. These are the model examples of economical entities in rural areas, which process its raw material to finished products and sale them on the market.

mgr Zbigniew Pacholik

prezes Lokalnej Grupy Działania
„Zielony Pierścień”

dr inż. Małgorzata Bogusz

Uniwersytet Rolniczy w Krakowie
Instytut Ekonomiczno-Społeczny
Zakład Polityki Społecznej i Doradztwa